

Unkari – populismien paratiisi

Emilia Palonen

Unkaria on vaivannut poliittinen ja kulttuuriseksi väitetty kahtiajako 1990-luvulta alkaen (Fricz 1998, Gombár ja Volosin 2003). Valta on keskittynyt kahdelle vastakkaiselle eliitille ja jokainen hallituksenvaihdos on tarkoittanut virkamiehistöön vaihdosta. Poliittikka on ollut klientelististä eli vertikaalista omille verkostoille jakamisen politiikkaa (ks. tästä jälkikommunismissa yleisemmin esim. Robinson 2007), ja ideologiset rajanvedot on tehty tuottamalla kulttuurisia itseymmärryksiä ja samaistumisen kohteita.

1990-luvulta vuoteen 2006 valta vaihtui jokaisissa kansallisissa vaaleissa oikealta vasemmalle tai vasemmalta oikealle vallankumousretoriikan hallitessa keskustelua. Vasta vuonna 2006 Sosialistit-puolue pysyi vallan kahvassa vaalien yli, mutta maksoi siitä kovan hinnan: sen kannatus on romahtanut vuoden 2010 vaaleihin mennessä skandaalien paljastuttua. Oikeistolainen Fidesz palasi valtaan ensimmäisen kerran sitten legendaarisen vaalivuoden 2002. Äärioikeisto teki vahvan nousun jo eurovaaleihin 2009, kun Jobbik sai kolme paikkaa, ja se uhkaa nykyisen opposition valtapuolueen, Sosialistien, asemaa.

Unkarissa poliittista rajanvetoa oli havaittavissa jo ennen vuotta 1989, sillä kommunismin

vastarinta oli järjestäytyneenä. Vaihtoehtoja tuotiin esille lähinnä taiteen ja kulttuurin alalla. Neuvostokommunismien vastustajat kävivät 1980-luvulla keskustelua valtaa pitävien sosialistien kanssa ja jakautuivat niin kutsutusti kansalliseen ja demokraattiseen oppositioon. Myös vallanpitäjät olivat jakautuneet perinteitä vaaliviiniin ja uudistusmielisiin, joista jälkimmäiset tukivat pyöreän pöydän neuvottelujen aloittamista. Tämän jaon voidaan nähdä jatkuneen 2000-luvulle, mutta nyt Unkarissa puhaltavat uudet tuulet.

1980-luvun kansallisen opposition manttelinperijä ja vuoden 1990 vaalivoittaja, perinteinen maltillinen ja paikoin uskonservatiivinen oikeisto, Unkarin demokraattinen foorumi on menettänyt 20 vuodessa paikkansa parlamentissa. Liberaali Vapaiden demokraattien liitto, 1980-luvun nk. demokraattisen opposition seuraaja, maan ainoa avoimesti kosmopoliittinen puolue, ja ensimmäisten vapaiden vaalien toiseksi suurin puolue, on kadonnut puoluepolitiikan kentältä.

Kaikki nykypuolueet tuntuvat tahtovan yhä pelastaa Unkarin, ja oikeisto taistelee vieraita voimia vastaan. Syksyn kunnallisvaaleissa Budapestin pormestariehdokkaina kamppailevat neljän puolueen edustajat – Fideszin, Sosialistien, Jobbikin ja uuden LMP:n (Lehet Más a Politika, Poliittikka voi olla toisenlaista). Jokainen puolueista on omalla tavallaan populistinen. Siksi on aika tarkastella takautuvasti demokratiaa ja poliittista rajanvetoa ja populismia Unkarissa.

Tässä artikkelissa käsittelem unkarilaiselle nykypoliitikalle tyypillistä populismia, jonka ymmärrän tiukkana vastakkainasetteluna. Tarkastelun kohteena on poliittisen logiikan

muodostuminen. Kronologisesti etenevän artikkelin tarkoitus onkin taustoittaa sitä, minkälaisia keskeisiä poliittisia rajanvetoja Unkarin politiikassa on tapahtunut vuosina 1990–2010. Poliittisten muutosten kaaren hahmotan vaaleihin rajautuvina kausina, joskin niiden välilläkin tapahtuu paljon.

Artikkelille olennainen populismin käsite seuraa argentiinalaisen politiikan teoreetikon Ernesto Laclau'n teoreettista viitekehystä ja hegemonian teoriaa (ks. mm. Palonen 2008a, Howarth & Torfing 2005). Laclau (2005) on hahmottanut populismia nimenomaan tietynlaisena politiikan logiikkana, jossa joukko poliittisia subjekteja tuodaan yhteen nimeämällä jokin löyhä yhteinen nimittäjä ja jakamalla poliittinen tila radikaalisti kahtia (tyhjästä merkitsijöistä ja rajanvedosta ks. myös Palonen 2008a, 215–217). Vaikka populismi on olennaista demokraattiselle politikoinnille, kuten Ernesto Laclau (2005) korostaa, on syvän ja kyseenalaistamattoman kahtiajaon vakiintuminen ongelma demokratialle ymmärrettynä avoimena kamppailuna, jossa politiikkakisällöillä ja -positioilla on väliä ja vastustajalla on oikeus olla eri mieltä (kuten esim. Chantal Mouffe 2000). Vuoden 2010 vaalien tulos antoi kiinnostavan lähtötilanteen uudenglaisille poliittisille yhteenliittymille ja ideologioille, jotka eivät välttämättä myöskään aja demokratiaa.

Tutkimukseni on ongelmalähtöistä, ei teorialähtöistä (Glynos & Howarth 2007, 11; Shapiro 2004, 19). Tarkastelen aihetta kontekstin ehdoilla, kuitenkin pyrkien puolueettomuuteen tutkimuksen kentän politisoituneisuudesta huolimatta. Vuonna 2002 kävelin Budapestin katuja ilman *kokárda*-rintanappia ja leimaannuin vasemmistolaiseksi, sillä vallankumousvuoden 1848 symbolista oli tullut kansallinen symboli, jonka oikeisto oli vaalikeväänä ominut itselleen. ”Mutaisessa kontekstissa”, kuten Horváth ja Szokolczai (1992, xiii) ovat korostaneet vuotta 1989 edeltävää aikaa tutkiessaan, tutkijan oma rooli nousee esiin. Samankaltainen tilanne jatkuu, sillä neutraalia tutkimusta ei Unkarissa tehdä ja paikalliset poliittiset identiteetit syntyvät mm.

instituuteissa, joissa tutkimusta tehdään.¹ Kaikki on politisoitunutta, mutta suurin osa vuosina 2002–2006 tapaamistani unkarilaisista oli täysin kyllästynyt umpipoliittiseen kahtiajakoon. Niin vasemmisto–oikeisto–vastakkainasettelun tuottamisella kuin sen kyseenalaistamisellakin on tehty puoluepolitiikkaa 1990-luvulta alkaen. Jakoa kyseenalaistavat puoluepoliittiset yritykset ovat yleensä kaatuneet omaan keskustalaiseen ja sisällöttömään mahdottomuuteensa.

Tämän tutkimuksen tavoite on paljastaa poliittisen kahtiajaon logiikka ja populismi, joka liittyy niin vastakkainasettelun tuottamiseen kuin sen vastustamiseenkin. Miten kahtiajako syntyi ja mikä on populismin rooli unkarilaisessa politiikassa? Laclau'n diskurssiteoria korostaa metodisena viitekehysenä poliittisen rajanvedon ja yhtäläisyyden ketjujen tarkastelua: minkä asioiden merkityksistä ja merkittävyyksistä kiistellään? Miten poliittisia identifikaation kohteita luodaan tuomalla yhteen tiettyjä ideologidiskursiivisia elementtejä ja erottautumalla toisista? Tätä tarkastelen seuraavan lähihistoriaa kartoittavan ja puolueisiin keskittyvän narratiivin avulla.

Yhtenäistymistä poliittiseen rajanvetoon

Unkarin ”neuvoteltu vallankumous” tuotti vuonna 1989 kansallisen yhdistymisen hetken. Siihen osallistui tasavertaisesti kolme poliittista voimaa: demokraattinen oppositio, kansallinen oppositio ja valtaa pitävät neuvostososialistit. Näiden voimien välisissä neuvotteluissa luotiin poliittinen järjestelmä, jossa valta on monimutkaisella vaalitivalla valitulla parlamentilla. Oikein hyödynnettyinä tämä vaalitapa edesauttaa kaksipuoluejärjestelmän muodostumista esimerkiksi vaalikoalitioiden avulla (Fowler 2004, 94; Nikolenyi 2004). Unkarin poliittista järjestelmää uudistettiin jo 1980-luvulla, ja Pienviljelijöiden puolue syntyi ainakin nimelliseksi vaihtoehdoksi valtaapitäville sosialisteille, kun monipuoluejärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1985 (Millard 2002). Poliittisten reformien alkaminen jo aikai-

semmin kyseenalaistaa vuoden 1989 tapahtumien statusta vallankumouksellisena katkoksenä. Sitä kuitenkin kutsuttiin vallankumoukseksi, ja se näyttäytyi vuosien 1948 ja 1956 jatkumossa kansallisen yhdistymisen hetkenä.² Kansallisen yhdistymisen keskellä oli kuitenkin löydettävä uudet poliittiset positiot, ja vaalien alla puolueiden oli pikaisesti myös erottauduttava toisistaan. Imre Nagystä tuli taas sosialisti, ainakin uuden hallituksen silmissä, ja hänen ympärilleen syntynyt kansallinen yhtenäisyys murentui (Palonen 2006a).

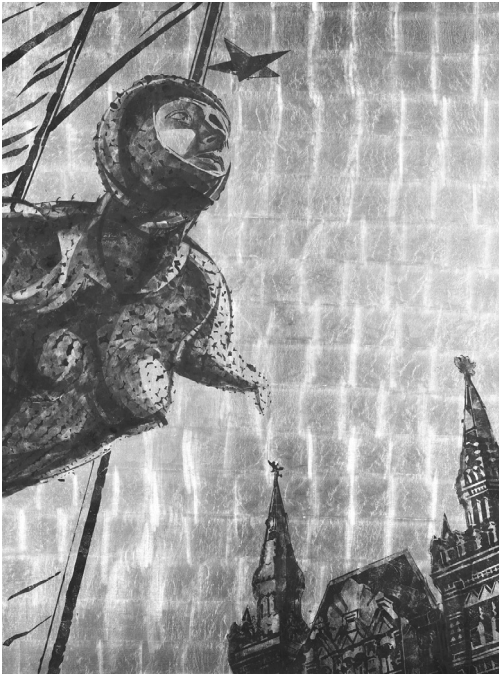
Vuoden 1990 vaalien alla liikkeet ja kansalaisyhteiskunnan poliittiset voimat muotoutuivat pikaisesti puolueiksi. Olennaisia rajalinjoja oli kolme: sosialismin vastustajat ja vanhan systeemin rippeistä ponnistavat, liberaalit ja konservatiivit sekä kansalliset ja kosmopoliitit. Nämä tuottivat kolme poolia: aiemman valtuutetun uudistussiiivestä muodostuneet sosialistit sekä kansallismieliset ja liberaalit – eli neuvottelun vallankumouksen osapuolet. Vaalivoiton vei puolueista kansallismielisin, Demokraattinen foorumi. Toiseksi jäi Vapaat demokraatit ja kolmanneksi Sosialistit. Vaalien yllättäjä oli nuorison puolue Fidesz, jonka johtaja Viktor Orbán mobilisoi alle 30-vuotiaita äänestämään uuden tulevaisuuden puolesta. Fidesz profiloitui epäpoliittiseksi, radikaaliksi liberaalipuolueeksi.

Ensimmäisellä hallituskaudella Demokraattinen foorumi erottui muista puolueista etnisellä kansallismielisyydellään, joka näkyi erityisesti Unkarin lähialueiden etnisten unkarilaisten asemaa korostavassa politiikassa. Heidän asemansa oli ollut tabu valtiososialismin kaudella vastauksena sotienvälisen ajan politiikalle ja linjassa stalinistisen järjestelmän valtiokeskisyyden kanssa. Unkari oli menettänyt vuonna 1920 solmitussa Trianonin sopimuksessa kaksi kolmasosaa alastaan. Menetettyjen alueiden palauttamisen puolesta puhuttiin autoritäärisellä kaudella maailmansotien välillä. Lyhytikäisen neuvostotasavallan jälkeen (1919) esiintyi monin paikoin maaseudulla romaneja kohtaan valkoista terroria, ja ensimmäiset antisemitistiset lait vuonna 1922 rajoittivat juutalaisten pääsyä yli-

opistoihin. Kun itsenäisen Unkarin ensimmäisen kommunismin jälkeisen hallituksen pääministeri József Antall julistautui 15 miljoonan unkarilaisen pääministeriksi, opposition retoriikassa nostettiin esiin kaikki nämä menneisyyden haamut. Taloudellisesti kaikkein kehittyneimmän itäblokin maan talous ei noussut tähtitieteellisesti ensimmäisinä itsenäisyyden vuosina, vaan Unkari jäi naapureistaankin jälkeen. Seuraavissa vaaleissa äänestettiin talouden vakauden ja rauhanomaisuuden puolesta. Ensimmäiset itsenäisen Unkarin vallanpitäjät eivät pystyneet tyydyttämään kansalaisia.

Rajalinjojen uudelleenvetoa: 1994–2002

Vuoden 1994 vaaleissa rajalinjoiksi muodostuivat markkinatalous ja kansallismielisyys. Demokraattinen foorumi ajautui kriisiin johtajansa József Antallin kuoltua äkillisesti. Hänelle ei ollut seuraajaa. Kansallismielisin puolueen konkareista, István Csurka, perusti oman kansallispuvuistaan tunnetun Unkarilaisen Totuuden ja Elämän puolueen (MIÉP). Taloudellista ja poliittista vakautta kaipaavat äänestäjät tukeutuivat vanhaan Unkariin toisissa vapaissa vaaleissa, kuten monissa muissakin keskisen Itä-Euroopan maissa. Sosialistit olisivat voineet perustaa yksin hallituksen selkeän vaalivoittonsa jälkeen. He kuitenkin sekoittivat poliittiset rajalinjat kutsumalla hallituskumppanikseen toiseksi suurimman puolueen, Vapaat demokraatit. Monen liberaalin mielestä puolueen poliittinen potentiaali loppui tähän: epäpyhä liitto vanhan vihollisen kanssa vei aktiiveja ja äänestäjiä etenkin liberaalin poolin antisosialistiseen laitaan Fidesziin. Toisaalta myös apupuolueen roolin hyväksyminen vei Vapailta demokraateilta parlamentaarista uskottavuutta. Yhteistyö liberaalien ja sosialistien kanssa sujui talouden osalta mallikkaasti, sillä Sosialistien ydinjoukko oli 1980-luvun muutokset läpikäyneitä reformikommunisteja, jotka olivat käyttäneet juuri puolueen ekonomisteja asiantuntijoinaan. Fidesz puolestaan käytti hyväkseen konservatiivien hajaannustilaa ja siir-

tyi kohti kansallis-konservatiivista laitaa.³ Näin liberaali pooli menetti asemansa puoluekentän kolmantena tukirankana.

Kun sosialistien ja liberaalien hallitus ajoi läpi tiukkaan tahtiin Maailmanpankin ohjeistamaa talousministeri Lajos Bokrosin mukaan nimettyä uusliberalistista talouspakettia, Orbán kyseenalaisti oppositiossa monen unkarilaisen taloutta entisestään kurjistaneen politiikan. Puoluejohtajan retoriset taidot olivat tulleet esiin jo Imre Nagyn uudelleenhautauksen yhteydessä vallankumouksen aikana. Bauer (2000) on esittänyt, kuinka jo vuonna 1995 Fideszin johtama unkarilainen oikeisto korosti keskiluokkaisuutta, valtiokeskeisyyttä ja nationalismia, joista tuli keskeisiä käsitteitä myös sen nykydiskurssille ja arvomaailmalle. Tälle vastapainona monien mielissä talousuudistukset, IMF:n vaatimukset ja ulkomaalaisuus rinnastuvat marxilaisuuteen, kosmopolitismiin ja juutalaisuuteen, olihan moni Vapaiden demokraattien aktiivi Budapestin juutalainen. Fidesz toimi unkarilaisuuden ja keskiluokan nimissä: menestyvä Unkari ei talous-

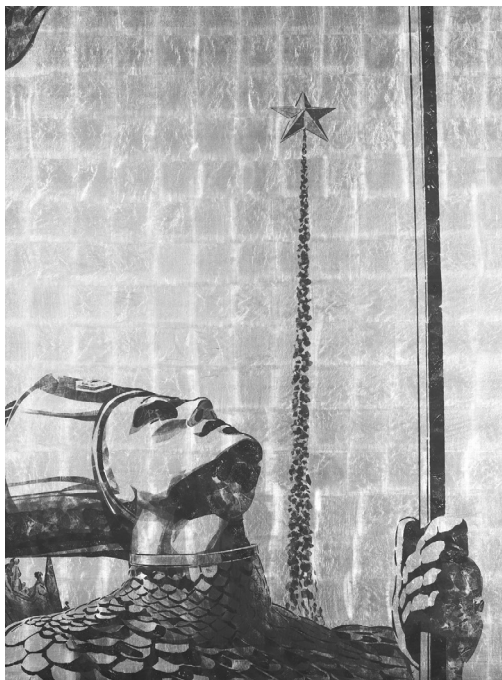
kuuria tarvitsisi. Puolue sai selkeän vaalivoiton vuonna 1998 ja perusti hallituksen apunaan Demokraattinen foorumi. Hallituksen keskeinen tehtävä oli kansallisen itsetunnon pönkittäminen. Tämä näkyi panostuksessa symboliseen kulttuuripääomaan.⁴ Myös lähialueiden etnisten unkarilaisten asema tahdottiin turvata, ja unkarilaista kansanperinnettä tuettiin. Vaikka folkloristinen unkarilaisuus nousi esille etenkin maakunnissa ja kylissä fidesziläisenä unkarilaisuutena, hallituksen projekteissaan esittämä unkarilaisuus näyttäytyi menestyvänä, kansainvälisillä kentillä pärjäävänä ja teknologisesti kehittyneenä. Vuoden 2001 syksyllä avatussa *Maailmaa muuttavat unkarilaiset* -nimisessä tuhatvuotisnäyttelyssä esiteltiin etnisten unkarilaisten, myös Kylmän sodan ajan emigranttien, töitä.

Kulta-ajaksi muodostui 1800-luvun uutta valtakuntaa luova teollistumisen aikakausi, jolle kansallista itsetuntoa antoi autonomia Habsburgien Itävallasta. Hallituksen esikuvaksi nousi yksi tuon ajan politiikan johtohahmoista, uudistusmielinen mutta maltillinen kreivi István Széchenyi, joka oli aikoinaan nimitetty muistolaille suurimmaksi unkarilaiseksi. Kansallissankarista kertova pukudraama *Hidember* tuli elokuvateattereihin juuri ennen vaaleja 2002.

Hallituksessa tyylikkää fideszläiset saivat kuitenkin uusaristokraattien maineen. Hallitusta kohtaan esitettyyn haukkumasanaan 'uusfeodalismi' liittyi klientelismi, vertikaalinen jako omille. Se on ollut olennainen osa unkarilaista politiikkaa puolueesta riippumatta ja jääne kommunismin ajalta, joka Hankissin (1990) mukaan säilytti asiakas-patruuna-suhteet. Uudessa demokratiassakin puolueiden läheisyys auttoi saamaan rahoitusta vaikkapa kulttuuri- ja tutkimushankkeille; kunnanhallituksen värillä oli väliä valtion rahoittamille projekteille.⁵ Kaikki toiminta oli politisoitunutta kahtiajaon ehdoilla.

Progressiivisella porvarillisella (*polgári*) kansallisuuden käsitteellään Fidesz pyrki välttämään sotienvälisen ajan Trianonin vastaista nostalgiaa ja pelkästä unkarilaisesta maaperästä kumpuavaa unkarilaisuutta, joka oli tyypillistä Csurkan äärioikeistolaiselle puolueelle ja myös

Demokraattiselle foorumille (ks. myös Fowler 2004). Näiden puolueiden nationalismia on yleisesti myös kutsuttu populistiseksi (*népi*) viitaten ”tavalliseen” kansaan ja sotienvälisen ajan agraaripuolueisiin. Laclaulaisen teorian näkökulmasta Fidesz oli kuitenkin myös populistinen pitäessään ovea auki äärioikealle ja pyrkiessään jollain tavalla sisällyttämään diskurssiinsa *népi*-elementin. 1990-luvun loppupuolella Fidesziä lähellä oleva politiikantutkija Tamás Fricz liitti kansanomaisen ja kaupunkilaisen (*népi-urbánus*) vastakkainasettelun oikeisto-vasemmistoeroon (Fricz 1997, ks. myös Kovács 1998 ja Szegedy-Maszák 2001). Jakolinjan perusta nähtiin jopa geneettisenä: sen juuret olivat *kuruc-labanc* kiistassa, joka periytyi 1500-luvun György Dózsán talonpoikaistaistelusta feodaalimaanomistajia vastaan ja 1600-luvun Habsburgien vastaisista taisteluista, jossa suvut olivat eri puolilla. Moni unkarilaisperhe kuitenkin joutui välirikoon kahtiajaon tiivistyessä vuonna 2002 ja sen jälkeen. Kahtiajaolla perusteltiin Unkarin asemaa maailmassa, ja se näyttäytyi ideologisena ja kult-

tuurisena rajana. Merkitysten ketjujen toisella puolella oli kosmopolitismi, kansainvälisyys, taloustietoisuus, haukkumasanana epäsiinämaallinen. Toisella puolella taas etninen unkarilaisuus, haukkumasanana epä-länsimaisuus. Myöhemmin jako on nähty ennalta annettuna ja kulttuurisena, luokkajakona tai jopa heimojakona (Gombár & Volosin 2005, tribalismista Szilágyi 2005). Jakolinja oli kuitenkin näkyvä ja muuta poliittista toimintaa määräävä poliittisen artikulaation tuote. Sitä pidettiin jatkuvasti elossa – tässä tapauksessa kaikessa poliittisessa toiminnassa.

Vaalivuosi 2002 oli tiukkaa vastakkainasettelua ja negatiivista kampanjointia, joka jätti yhteiskunnallisia jälkiä (esim. Sükös & Vásárhelyi 2002). Poliittisessa retoriikassa suurin ja selkein kamppailu käytiin unkarilaisuuden ympärillä. Fideszin Orbán puhui Demokraattisen foorumin perinteitä toistaen 15 miljoonan unkarilaisen puolesta (kaksoiskansalaisuudesta ks. Nyysönen ja Laihonen 2001). Sosialistien Péter Medgyessy puolestaan puhui kymmenen miljoonan Unkarin asukkaan puolesta. Kamppailu polarisoitui niin, että työpaikoilla ja kaduilla ihmiset ilmaisivat kantansa pitämällä rinnassaan *kokárdaa* tai eivät. Vaaliaamuna Orbán pyysi omiaan jättämään *kokárdan* pois mennessään uurnille vaalisalaisuuden säilyttämiseksi – mikä paljasti, kuinka hyvin puolue oli symbolin ominut (ks. myös Fowler 2004). Vaaleissa kysymys ei kuitenkaan ollut vain kulttuurinen. Osaltaan äänestyspäätökseen vaikutti talous; uusi järjestelmä ei ollut vielääkään tuonut vaurautta, jonka nähtiin pikemminkin valuvan tiettyihin käsiin, aivan kuten ennen vuotta 1989. Toisaalta äänestäjien mielessä oli opposition kysymys siitä, pitääkö symboliseen kulttuuriperintöön panostaa vai elvyttää taloutta ja investoida hyvinvointiin. Vaatimus kymmenen miljoonan unkarilaisen hyvinvoinnista voitti kulttuurisen unkarilaisuuden korostamisen: Sosialistit ja Vapaat demokraatit palasivat hallitukseen. Orbán vaihtoi ruutupaitaan ja lopetti parlamentissa käynnin lähes kokonaan neljäksi vuodeksi, vaikka oppositiojohtaja ja etenkin omassa mediassaan

”edellinen pääministeri” olikin. Fidesz muuttui *polgári* eli porvarillisesta kansalaiskeskeisestä progressiivisten puolueesta ”ihmisten” asiaa ajavaksi puolueeksi. Poliittiset identifikaatiot olivat vahvoja: oppositio mobilisoi noin puolet kansasta ja hallitus toisen puolikkaan.

Vastakkainasettelun vuodet 2002–2010

Sosialistien ja Liberaalien demokraattien ensimmäisellä hallituskaudella vastakkainasettelu nk. vasemmistolaisten ja nk. oikeistolaisten välillä jatkui. Tähän mennessä on tullut esiin, että Unkarissa vasemmisto ajaa hallituksessa blairilaista (uus)liberaalia politiikkaa ja oppositiossa hyvinvointipalveluita. Oikeisto puolestaan korostaa valtionomistusta ja -ohjausta, vastustaa liberaalia politiikkaa oppositiossa, mutta toteuttaa reformeja hiljaksen symbolisen politikoinnin taustalla. Olennaista vuoden 1994 vaalien jälkeisen, hiljalleen voimistuneen kahtiajaon säilymiselle oli molempien puolueyhmittymien usko siihen, että vain pysymällä vahvoina ne pystyvät haastamaan toisen. Sen vuoksi sisäiselle kritiikille tai eroille ei ollut tilaa. Toisaalta vastakkainasettelu antoi molemmille ryhmittymille mahdollisuuden luoda omaa poliittista identiteettiä toista ryhmittymää vastaan sen sijaan, että ne olisivat keskittyneet omien agendojensa esittelyyn. Oikeistolle hallitukseen nousun pääargumentti oli estää vanhan ja vieraan vallan edustajien pääsy valtaan; vasemmistolle taas estää rauhaa uhkaavia nationalisteja saamasta ohjia käsiinsä.

Pienet puolueet – Demokraattinen foorumi ja Vapaat demokraatit – sinnittelivät isompien kyljessä, mutta molemmilla oli imago-ongelmia. Fidesz pyrki sulauttamaan itseensä Demokraattisen foorumin ja muut kuin äärioikeistolaiset pienpuolueet. Vapaiden demokraattien kannatus putosi hallitusyhteistyön jälkeen 23 ja 17 prosentista 1990 ja 1994 vaaleissa 5-6 prosenttiin seuraavissa kolmissa parlamenttivaaleissa (Országos Választási Iroda). Puolue pyrki ajamaan omaa linjaansa, mutta jäi Sosialistien jalkoihin hallitusyhteistyössä. Pienet puolueet jäivät myös

mediassa suurten varjoon, sillä yksinkertaistava hallitus–oppositio-kahtiajako, jota myös suuret puolueet korostivat, teki journalistien työn helpoksi. Mediakenttä oli kaiken muun toiminnan tavoin politisoitunutta ja kahtiajakautunutta.

Vuoden 2006 vaalit olivat tärkeät kahden pienen puolueen hengissä säilymiselle, sillä niissä äänestettiin *de facto* kaksipuoluejärjestelmää vastaan. Ensimmäistä kertaa myös kahden pienemmän puolueen puheenjohtajat kutsuttiin valtion tv-kanavan viralliseen vaalidebattiin. Kameroiden edessä paljastui selkeitä eroja etenkin kahden oikeistopuolueen välillä: anti-globalisaatioretoriikkaa käyttävä ja valtionohjausta peräänkuuluttava Fidesz erottautui selvästi uuskonservatiiviksi julistautuneesta Ibolya Dávidin johtamasta Demokraattisesta foorumista. Vaalien alla syntyi epäpyhä allianssi, kun Sosialistit rahoitti salaa Dávidin puolueen kampanjaa saadakseen pienen oikeistopuolueen parlamenttiin. Osa Sosialistien kannattajista äänesti myös Vapaat demokraatit parlamenttiin, nostaen puolueen kannatuksen yli viiden prosentin äänikynnyksen vaaleissa. Vaalien jälkeen tilanne näytti hetken rauhalliselta: monipuolueparlamentti oli syntynyt ja selkeitä ideologisia eroja oli löytynyt.

Mutta elokuussa 2006 alkoi myrsky. Kävi ilmi, että pääministeri Ferenc Gyurcsány oli valehdellut kansallisesta budjettivajeesta ennen vaaleja, jotta Sosialistit, jota hän oli edellisestä syksystä alkaen johtanut, saisi historiallisen toisen perättäisen vaalivoiton. Todennäköisesti pääministeri itse vuosi puheen medialle, jotta pystyisi perustelemaan vaalipuheiden vastaiset vyönkiristykset. Oppositio ja harmistuneet kansalaiset onnistuivat mobilisoimaan kampanjan, jonka näkyvin osa olivat väkivaltaiset ja meluisat mielenosoitukset ja maaseudun asukkaiden traktorimarssit Budapestin keskustassa, minkä jälkeen liberaali pormestari kielsi vastoin oman puolueensa kantaa maatalousajoneuvojen tuomisen pääkaupunkiin.

Valhe toimi uudessa demokratiassa kuin keisarin uudet vaatteet: kaikki tiesivät, että poliitikot valehtelevat, mutta nyt se sanottiin ääneen.

Unkarissa, kuten muuallakin Itä-Euroopassa, kuviteltiin tai ainakin toivottiin vuoden 1989 jälkeen, että demokratia olisi kiistämätön ja täydellinen systeemi, johon korruptoitunut ja paha kommunistinen systeemi vaihdettiin. Tämä fantasia romuttui valhekohun myötä. Lacanilaisessa psykoanalyttisessä käsitteistössä fantasia on identiteettiä ylläpitävä ja rakennetta antava voima (Lacan 2006). Jaetun fantasian romuttuminen rikkoo muitakin merkityksenannon rakenteita.

Toinen olennainen fantasia oli pyhä Unkari, jonka edustajaksi ja puolustajaksi jokainen poliittinen voima julistautui – etenkin vuoden 1989 itsenäisyyden jälkeen. Gyurcsányi irrottautui tästä traditiosta ja jälkikommunismien aikaa olennaisesti määrittävästä jäänteestä (ks. Schöpflin 1993). Hän viittasi kotimaahansa sanalla ”kurva ország” – vapaasti suomentaen ”vitun maa”. Tähän oli oikeiston hyvä tarttua (valhedebatista myös Gyulai 2007). Vuoden 1956 tapahtumien muistopäivästä tuli väkivaltaisten mielenosoitusten keskittymä 23.10.2006. Puheesta nousseella kohulla oli tärkeä merkitys sille, miten Unkarin politiikan rajalinjat muuttuivat vuoden 2006 jälkeen. Internetissä levinnyt puhe oli alun perin tarkoitettu herättelemään puolueväkeä, puheen alkuperäistä yleisöä. Unkarin talous oli rapakunnossa, ja edellinen hallitus oli jakanut rahaa liian löyhästi. Valehtelu ja todellisuuden välttely oli ollut jokapäiväistä, tarkoitti Gyurcsányi sanoessaan ”me valehtelimme aamuisin, iltaisin ja öisin” (ks. esim. Yle 2006). Yötä päivää valehtelu viittasi siihen, että kaikki poliitikot puoluekannasta riippumatta olivat valehdelleet, mutta nyt pääministeri haki muutosta ja vastuunkantoa. Viesti ei mennyt perille politisoituneessa mediassa, jossa keskityttiin valehteluun ja ei-valehteluun sekä siihen, vastattiinko kansalaisprotesteihin oikein. Koska oikeisto painosti tiukasti, ei Sosialistien sisälle päässyt muodostumaan vahvaa kritiikkiä ja kyseenalaistusta, joka olisi rikkonut puolueen rivejä. Gyurcsányi jätti pääministerin tehtävät vasta keväällä 2009. Korruptiokohut heikensivät kuitenkin pientä liberaalipuoluetta, joka ajautui kiivaaseen ja pitkälliseen kriisiin, jossa uuslibe-

raali- ja sosiaaliliberaaliisiipi olivat vastakkain. Vasemmiston yhtenäisyys romahti.

Opposition mobilisaatio pääministerin puheen tiimoilta oli tehokasta, ja Sosialistien peli oli pelattu moneksi vuodeksi. Fidesz otti kirkkaan voiton hallituspuolueista syksyn 2006 kunnallisvaaleissa, eurovaaleissa 2009 ja parlamenttivaaleissa 2010. Se on muokannut vuoden 2010 kuluessa omaa habitustaan. Fidesz mobilisoi kaduilla ja toreilla. Fideszläiset tuottivat mm. ”kansallisen selonteon” (Nemzeti konzultáció), jossa oli koottuna unkarilaisten koteihin jaetun kyselylomakkeen tulokset. He myös pitivät vaalien välillä itseään politiikan keskiössä kansanäänestyksillä.⁶ Antiparlamentaristinen retoriikka tuotti mielikuvan aktiivisesta Fideszistä vuosina 2002–2010 ja antoi mahdollisuuden populistiseen vastakkainasetteluun ja kansalaisten mobilisaatioon. Vasemmisto pystyi puhumaan oikeistosta edustukselliselle demokratialle vaarallisena, mutta valehtelun ja korruptioskandaalien jälkeen menetti itse moraalisesti oikeamielisen joukon maineen.

Vuoden 2009 eurovaaleissa muutos näkyi. Fidesz vei meppien paikoista suurimman osan (14); Sosialistit sai vain neljä paikkaa, Jobbik kolme, Demokraattinen foorumi yhden. Vuonna 2010 sama toistui: Fidesz sai 262 paikkaa 386-paikkaisessa parlamentissa. Sosialistit sai vain 59, Jobbik 47 ja LMP 16 edustajaa.⁷ Äänestysaktiivisuus jäi kuitenkin huomattavasti edellisvaaleista, vain 47 %, kun kahtiajaon kaudella se oli ollut vuonna 2006 64% ja vuonna 2002 yli 70 % (Országos Választási Iroda).

Oliko kulttuurisenakin tuotettu vastakkainasettelu purkautunut vai olivatko vasemmistolaiset, eli sosialistien ja vapaiden demokraattien kannattajat, jääneet kotiin? Joka tapauksessa kahtiajako – tai ainakin vastakkainasettelun tasapaino – oli purkautunut.

Kahtiajaon logiikka ja populismi

Unkarin politiikkaa vaivaava kahtiajako oli olennaista kahden pääpuolueen poliittisille identiteeteille. Vuoden 1989 jälkeen poliittisten

positioiden luominen ei ollut yksinkertaista. Perinteiset samaistumismallit olivat mustavalkoisia: systeemin puolesta ja sitä vastaan. Kaikki puolueet pyrkivät monopolisoimaan kansallisen identiteetin. Kansakeskeisyys ja mustavalkoinen vastakkainasettelu voidaan nähdä kommunismin ajan jäänteinä Unkarissa. Moniulotteinen poliittinen kenttä muuttui kaksipuoliseksi ja politiikka populistiseksi myös siksi, että erityisen poliittisen agendan ajaminen tuntui saavan valtapuolueet ongelmiin. Näin kävi foorumipuolueelle, joka päätyi ajamaan etnisten unkarilaisten asemaa taloudellisten intressien sijaan. Samoin tapahtui sosialisteille, jotka ajoivat liberaalia talouskuuria. Erääseen potentiaalisesti äänestäjien keskuudessa resonoivaan politiikkaan – valtiotalouden aikaiseen sosiaaliturvaan – ei ollut nostalgisesta retoriikasta huolimatta varaa. Veroja ei maksettu, koska valtio nähtiin epäluotettavana ja käsitys valtiolle maksettavista veroista oli ylipäänsä vieras. Intressi- ja *policy*-pohjaisen mobilisoinnin sijaan kaikki puolueet politikoivat vahvan populistisesti. Vastapuolen määrittäminen pahaksi ja sen valtaan pääsyn estäminen, pikemminkin kuin joku selkeä politiikkalinjaus, tuli poliittisen kamppailun keskeiseksi tavoitteeksi.

Vastakkainasettelun ja sitä kautta yhteisön tuottaminen ovat tyypillisiä populismille. Populismi Laclau (2005) teoriassa on nimenomaan intressipohjaista politiikkaa ennalta annettuja subjektipositiota vastaan (esimerkkinä työväenpuolue edustamassa työväenluokkaa). Tämän populismin klassinen ilmentymä on peronismi Argentiinassa, mutta myös nuori Lenin voidaan nähdä arkipopulistina.

Samankaltaista vastakkainasettelun ja kansanpuolesta puhumista voidaan tunnistaa kaikissa unkarilaisissa puolueissa, jopa Vapaisissa demokraateissa (ks. Palonen 2005). Samoin esimerkiksi 1990-luvun ja 2000-luvun alun äärioikeistolainen MIÉP oli pikemminkin nationalistinen kuin populistinen. Laclau mukaan populismissa korostuu erilaisten vaatimusten yhdistäminen. Tiettyihin politiikkasäältyihin kiinnittymätön populismi on Unkarissa tyypillistä nimenomaan

pääpuolueille. Valtavirtapopulismi on kuitenkin antanut tulta myös reunapopulismille, joka on syntynyt valtavirtapopulismia vastaan mutta toistaa sen rakenteita.

Valtavirtapopulistinen Fidesz ylläpiti äärioikeistolaiseen MIÉPiin monimutkaista suhdetta: olennaista oli tukea sitä, että MIÉP saa mobilisoidua ääriainekset politiikkaan ja potentiaalisiksi äänestäjiksi. Samaan aikaan Fidesz tyydytti muutamien kannattajiensa rajunkin nationalismiin, mutta piti MIÉPin vaarattomana valtapuolueelle. Samankaltainen taktiikka jatkui uuden äärioikeistolaisen puolueen Jobbikin kanssa, mutta etenkin paramilitaarisen nationalistisen organisaation, Unkarin kaartin, tukema Jobbik muodostui vahvaksi eikä jäänyt populismillaan MIÉP:n kaltaiseksi yhden asian liikkeeksi. Fideszin oppositiossa tuottama antiglobalisaatioretoriikka hyödytti myös Jobbikin agendan muodostumista ja pääsyä valtamediaan. Toisaalta Unkarissa vasemmistolehdistö pitää esillä holokaustin muistoa ja juutalaista kulttuuriperinnettä, kun taas oikeistolle antisemitismi on ihmisoikeuskysymys (Gerő 2004, 193–94). Gábor Vonan johtama, vuonna 2003 perustettu Jobbik puolustaa Unkarin maaperää. Sloganinsa ”perheen, valtion ja kansan puolesta” Jobbik on esittänyt nettisivuillaan kuvina, joista viimeisessä on Suur-Unkarin kartta, joka korostaa Trianonin rauhansopimuksen rajalinjoja (Jobbik 2010). Radikaalilla isänmaallisella puolueella on romanien vastainen ja antisemitistinen agenda. Jobbikin Internet-sivuilla on juutalaisiksi leimattuja Vapaita demokraatteja vastustavia sloganeita, vaikka puolue romahti lopullisesti kampanjoidessaan Jobbikia vastaan vuoden 2009 eurovaaleissa. Jobbik on syntynyt vastakkainasettelun kuumimpina vuosina, ja sen keskeisiä vaatimuksia on ollut kyseenalaistaa korruptoitunut ja polarisoitunut valtavirtapolitiikka ja pyrkiä kansalliseen yhtenäisyyteen. Jobbik hakee radikaalia irtiottoa aiemmasta. ”Uusi aika voi alkaa 20 vuoden kuluttuakin”, se vakuuttaa Internet-sivuillaan (Jobbik 2010).

Samankaltainen siirto kohti ”uutta” on ollut toisen reunapopulistisen puolueen retoriikassa.

Populismiin näkee jo vuonna 2009 perustetun puolueen nimessä: Lehet Más a Politika (LMP) tarkoittaa ”politiikka voi olla toisenlaista”. Puolue tahtoo tuoda politiikkaan uudet ja luotettavat ihmiset ja tehdä politiikkaa ”ei ihmisten puolesta vaan heidän kanssaan”. Se ei ole uutta Unkarissa, jossa oikeisto ja vasemmisto on ajanut korruptoituneiden vallanpitäjien vastustamista. Populismista kertoo myös se, että puolue pyrkii olemaan keskustassa, mutta moniarvoisesti liberaalivasemmistolainen, omalla tavallansa konservatiivinen, ekologinen ja ”demokraattisen, luotettavan, solidaarisen yhteiskunnan puolesta”. (Lehet Más A Politika 2010.) Puolue on perustettu osin Védegylet-nimisen ympäristöliikkeen tuella. Liike oli aktiivisesti mukana valitsemassa presidenttiä vuonna 2005, kun Fidesz otti ehdokkaakseen Védegyletin eli omien sanojensa mukaan ”kansan” ehdottaman László Sólyomin, jonka kausi päättyi elokuussa 2010.

Uuden ja vanhan järjestelmän jatkumo on noussut 20 vuoden aikana usein tärkeäksi kysymykseksi: missä määrin vanha järjestelmä jatkui neuvotellun vallankumouksen kautta? Uusi järjestelmä ei syntynyt tyhjästä – eivät myöskään sen toimijat. Jopa Fideszin johtohahmot Viktor Orbán ja myöhemmin Vapaisiin demokraatteihin siirtynyt Gábor Fodor olivat aikoinaan edellisen sukupolven poliittisten aktivistien eli demokraattisen opposition, myöhemmin etupäässä Vapaisissa liberaaleissa vaikuttaneiden tutkijoiden ja ekonomistien, oppilaita. Orbán on yhä maan keskeisin poliittinen vaikuttaja, eikä hänen asemaansa oikeistojohtajana kyseenalaisteta. Jobbik ja LMP ovat tuoneet politiikkaan uutta polvea ja uusia toimijoita. Monet LMP:n kansanedustajista ovat syntyneet 1980-luvulla, ja vain neljä ennen vuotta 1970; viisi kuudestatoista on naisia (Lehet Más A Politika 2010). Jobbikin 47 kansanedustajasta vain kolme on naisia, mutta edustajien joukossa on paljon nuoria miehiä (Jobbik 2010). Vuoden 2010 vaalien jälkeen vain yksi Unkarin parlamentin puolueista, Sosialistit, on perustettu ennen vuotta 1990, ja kaksi neljästä vuoden 2000 jälkeen. Poliittisen kentän vahvan kahtiajaon aiheuttama pattitilanne, jossa kauhun tasapaino

säilyi kahden toistaan demonisoivan suurpuolue-ryhmittymän välillä, on näiltä osin purkautunut. Molemmat uudet haastajat ovat populistisia: ne asettuvat vahvasti aiempaa poliittista eliittiä ja politiikan käytäntöjä vastaan, ne luovat me-ryhmää, jolle olennaista on vastakkainasettelu, ja tukeutuvat abstraktiin yhteiseen nimittäjään (muutos tai Unkari) pikemmin kuin selkeisiin politiikkaehdotuksiin.

Kilpailevan populismin jatkumo

Kahtiajaon merkitys nykypolitiikassa jatkuu, vaikka Fidesz on selkeästi vahvin puolue, jonka kannatus on kolminkertainen verrattuna Sosialisteihin ja Jobbikiin (Ipsos 2010). Kaikki puolueet vastustavat kahtiajakoa mutta keskittyvät populismiin. Kyse on oikeastaan kilpailevasta populismista (Palonen 2009). Populismille tyypillinen mielikuva on, että systeemi on kriisissä ja ”meidän” täytyy pelastaa tilanne. Unkarissa tällainen kriisipuhe on jatkuvaa ja vallankumousretoriikka jokapäiväistä. Oikeudenmukaisuuden ja legitimitietin vaatimukset ovat yleisiä. Kansa on keskiössä. Poliitiikkaa harjoitetaan moraali-pohjaisten hyvän ja pahan tasolla pikemminkin kuin politiikkavaihtoehtojen ja perustellun jakamisen politiikan tasolla. Oikeisto ja vasemmisto toimivat Laclauin teorian mukaisina tyhjinä merkitsijöinä, joilla ei ole muuta merkityssisältöä kuin heikosti artikuloitu erilainen käsitys kansasta ja valtion roolista (oikeistolla vahva valtio ja etninen kansa), mutta ne ovat merkittäviä yhdistäessään erilaisia kansalaisia, ryhmiä ja vaatimuksia. Aidosti pluralistista ja monenkeskistä politiikkaa on vaikea synnyttää yksinkertaisiin vastakkainasetteluihin pyrkivässä politiikassa.

Vastakkainasetteluista huolimatta Unkarissa populismia ohjaa fantasia kansallisesta yhtenäisyydestä, mikä voidaan nähdä jälkikommunistiselle ajalle tyypillisenä jäänteinä. Yhtenäisyys konkretisoituu poissulkemisen kautta – polarisaatiossa tämä on tyypillisesti vastapuoli, jonka ei nähdä kuuluvan kansaan. Sosialistien ja Fideszin vastakkainasettelussa

tämä on selkeää, mutta se näkyy myös Jobbikin ja Vapaiden demokraattien vastakkainasettelussa sekä LMP:n Unkarin nykypolitiikan perinteisten voimien vastustamisessa. Psykoanalyysiin keskittyneen diskurssiteoreetikon Jason Glynosin (2001) mukaan fantasialla on läheinen yhteys ideologiaan: se selittää ”otteen”, joka ideologiaalla on subjektista. Fantasia toimii jaettuna merkitysrakenteena, joka pelastaa (puutteen) subjektin tuntemastaan vajaavaisuudesta ja antaa illuusion täyteydestä. Sitä demokratia kiistana ja jatkuvana avoimena kamppailuna ei pysty tarjoamaan. Populismi sen sijaan pystyy.

Politiikan teoreetikko Chantal Mouffea (2000) mukaillen demokratian kannalta huolestuttavaa on se, että miten vastapuoli nähtiin Unkarissa jatkuvasti läsnä olevana mutta illegitiiminä partnerina. Samoin kiistasta, jota Mouffe peräänkuuluttaa politiikkaan, tuli jatkuvasti läsnä oleva ilmiö ja arvo sinänsä pikemmin kuin poliittisten ehdotusten ja arvojen kanavointikeino. Pelkästä, usein tyhjistä vastakkainasettelusta olisi päästävä eroon. Mouffen lanseeraama agonismi on antagonismin kesytetty muoto, jossa toinen osapuoli tunnustetaan tasavertaisena vastustajana. Se on perusteltavissa, sillä identiteetit ovat aina relationaalisesti luotuja, eli toisiin suhteutettuja: meitä ja heitä tulee olemaan aina, mutta ei välttämättä vihollisina. Agonistiselle politiikalle on myös olennaista jakaa symbolista

tilaa. (Mouffe 2005.) Mutta Unkarin politiikassa puolueet pyrkivät luomaan itselleen omaa symbolista tilaa, johon muut puolueet eivät mahdu. Poliitikalle tyypillisiä ovat jatkuva politisointi ja juuri symbolisen tilan omimiseen liittyvät kamppailut mm. identiteeteistä ja historiasta (ks. Egry 2010, Vásárhelyi 2007, Romsics 2002), kaupunkitilojen merkityksistä tai siitä, kenen visio on keskeisten kansallisten symbolien – rakennusten tai muistomerkkien – takana. Samoin Unkarin kaartin ja Jobbikin esiinmarssin myötä politiikassa ja kansalaisten todellisuudessa ovat entistä enemmän läsnä kamppailut, joissa nimitään kansanryhmiä, jotka poliittisten voimien mielestä eivät kuulu yhteiseen tilaan.

Syksyn 2010 kunnallisvaaleissa pääpuolueen vaalilause on ”Fidesz uudelleen” ja sen vaalinalusuutiset kertovat uuden kaupunginosa-keskuksen suunnittelusta Budapestissa (Fidesz 2010). Vaikuttaa siltä, että vaikka vasemmiston ja oikeiston välinen on tasapaino kadonnut, poliittinen kamppailu keskittyy jatkossakin populistisesti symboliseen tilaan ja abstrakteihin kansallisiin arvoihin jakamisen politiikan sijaan. Populismi – vastakkainasettelu, tunteet, osallisuus ja abstraktin me-ryhmän luominen – on olennaista politiikalle, eivät pelkät intressit ja rationaaliset valinnat. Silti demokratia ei elä pelkällä populismilla.

Viitteet

1 Olen toivoakseni välttänyt leimautumisen viimeistelemällä väitöskirjaani opiskelumaassani Englannissa, rajan takana Wienissä ja työskentelemällä Budapestissa norsunluutornissa liberaalien eli vasemmistolaisten ja Fidesziä kannattavien oikeistolaisten kollegojeni kanssa, sekä viettämällä aikaa unkarilaisen lainaperheeni kotikylässä Turassa. Kiitokset tuesta vuosina 2001–2006 tehdyille tutkimukselle ansaitsevat ESRC, Suomen Kulttuurirahasto, Körber säätiö,

IWM Wien, Collegium Budapest sekä Marianna Nagy perheineen. Kiitos tutkimusta innoittavista keskusteluista myös etenkin János Mátyás Kovácsille, Umut Korkutille, Márton Szabólle sekä Heino Nyyssöselle, Mari Varekselle ja Árpád Welkerille etenkin Suomen Akatemian projektissa 2007–2009.

2 Vuoden 1956 tapahtumat nousivat tärkeään asemaan vuonna 1989 (ks. Nyyssönen 1999). Vallankumouksen uhreja muistettiin ja vallankumouksen

- johtohahmon Imre Nagyn maine palautettiin. Kun joukkohaudasta esiin kaivettu Nagy haudattiin uudelleen, haudattiin samalla muutkin vuonna 1956 demokratian puolesta henkensä menettäneet symbolisesti uudelleen.
- 3 Jo vuonna 1993 kahden keulahahmon ja puoluetta kehittäneen opiskelutoverin välille tuli kiistaa: Viktor Orbánista tuli puolueen varsinainen johtaja, kun taas Gábor Fodorin erosi ja palasi parlamenttiin vuonna 1994 Vapaiden demokraattien väreissä.
- 4 Poliittisiin, valtion rahoitamiin hankkeisiin kuuluivat mm. muistomerkit ympäri Unkaria ja Millenáris-kulttuurikeskus Unkarin valtion tuhatvuotisen taipaleen muistamiseksi, uusi kansallisteatteri, elokuvia ja Terrori-museo muistuttamaan vapaudesta ja vieraan vallan julmuudesta (ks. Palonen 2006b).
- 5 Vuosina 1990–2010 liberaalin pormestarin Gábor Demszkyn johtamassa Budapestissa mm. neljän metrolinjan hanke ja kansallisteatterin rakentaminen keskeytettiin. Kansallisteatteri avattiin vuoden 2002 vaalien alla aivan erinäköisenä ja toisaalla kuin alkuperäinen työmaa (Palonen 2006b, 30–33).
- 6 Terveystuhojen järjestelmän yksityistämistä ja yliopistojen lukukausimaksuja vastaan järjestettiin kansanäänestykset. Vuonna 2004 alun perin Unkarin Työväenpuolueen kysymys sairaaloiden yksityistämistä meni läpi, toisin kuin Fideszin kanssa läheisen säätöön kysymys henkilökorttien jakamisesta etnisille unkarilaisille, jotka olivat lähialueiden maiden kansalaisia. Vuonna 2008 unkarilaiset äänestivät sairaalamaksuja vastaan ja valtionrahoitteisen korkeakoulutuksen puolesta.
- 7 Itsenäisiä kansanedustajia oli yksi, ja yksi Fideszin ja sille läheisen oikeistolaisen pikkupuolueen yhteinen. (Országos Választási Iroda)

Lähteet

- Bauer, Tamás (2000), 1995, *Beszélő*, 2000:6. <http://beszelo.c3.hu/00/06/10bauer.htm>
- Egry, Gábor (2010), *Otthonosság és idegenség; Identitáspolitikai és nemzetfelfogás Magyarországon a rendszerváltás óta*. Budapest: Napvilág.
- Fidesz (2004), Új városrészközpont épült Bel-Budán, <http://fidesz.hu/index.php?Cikk=152730>.
- Fowler, Brigid (2004), Concentrated Orange: Fidesz and the Remaking of the Hungarian Centre-Right, 1994–2002. – *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 20:3, 80–114.
- Fricz, Tamás (1997), *A népi urbánus vita tegnap és ma*. Budapest: Napvilág.
- Gerő, András et al. (2004), *Antiszemita közbeszéd Magyarországon 2002–2003-ban*. Budapest: B'fnai B'frith Budapest Lodge.
- Glynos, Jason & Howarth, David (2007), *Logics in Critical Explanation in Social and Political Theory*. New York: Routledge.
- Gombár, Csaba & Volosin, Hédi (eds.) (2005), *Két Magyarország?* Budapest: Osiris.
- Glynos, Jason (2001), The Grip of Ideology: a Lacanian Approach to the Theory of Ideology. – *Journal of Political Ideologies* 6:2, 191–214.
- Gyulai, Attila (2007), Egy diszkurzív stratégia értelemében felfogott igazságról és hazugságról. – *Politikatudományi Szemle* XVI, 2, 105–122.
- Hankiss, Elemer (1990), *East European Alternatives*. Oxford: Clarendon Press.
- Horváth, Ágnes & Szokolczai, Árpád (1992), *The Dissolution of Communist Power: The Case of Hungary*. London and New York: Routledge.
- Ipsos (2010), <http://www.ipsos.hu>.
- Jobbik (2010), A Jobbik 47 országgyűlési képviselője. http://jobbik.hu/rovatok/orszagos_hirek/a_jobbik_47_orszaggyulesi_kepviseloje
- Lacan, Jacques (2006), *Écrits*. New York: W.W. Norton & Company.
- Laclau, Ernesto (2005), *On Populist Reason*. London: Verso.
- Laihonen, Petteri & Nyssönen, Heino (2002), On the Preferential Treatment of Hungarians in Neighbouring Countries. – *The Anthropology of East Europe Review: Central Europe, Eastern Europe and Eurasia* 20:2.
- Lehet Más A Politika (2010), Az LMP parlamenti frakciója. <http://v3.lehetmas.hu/frakcio>.
- Kovács, János Mátyás (1998), *Uncertain Ghosts*:

- Populists and Urbans in Postcommunist Hungary. – *The Limits of Social Cohesion; Conflict and Mediation in Pluralist Societies*. Ed. Peter L. Berger. Boulder, Colorado: Westview Press, 113–145.
- Millard, Frances (2002), Hungary: Politics of Negotiated Design. – *Embodying Democracy: Electoral System Design in Post-Communist Europe*. Eds. Sarah Birch, Frances Millard, Kieran Williams & Marina Popescu. Basingstoke: Palgrave-Macmillan, 48–66.
- Mouffe, Chantal (2000), *Democratic Paradox*. London: Verso.
- Mouffe, Chantal (2005), *On the Political*. London & New York: Routledge.
- Nemzeti konzultáció (2005), <http://nemzetikonkultacio.hu>
- Nyüssönen, Heino (1999), *Presence of the Past: '1956' in Hungary after 1956*. Jyväskylä: Sophi.
- Országos Választási Iroda, <http://www.valasztas.hu>
- Palonen, Emilia (2005), Articulating the frontier in Hungarian politics: Budapest Mayor Demszky on 15 March. – *Central European Political Science Review* 20, 140–165.
- Palonen, Emilia (2006a), Constructing Communities: Politics of the postcommunist city-text of Budapest. – *Tr@nsit Online*, 30, Institute for Human Sciences, Vienna 2006. http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=327&Itemid=334.
- Palonen, Emilia (2006b), Fidesz diskurzus és Budapest: Határteremtés és térfoglalás. – *Fideszválsóság*. Red. Márton Szabó. Budapest: L'Harmattan, 13–39.
- Palonen, Emilia (2008a), Laclau ja Mouffe: Diskursiteoriaa ja radikaalia demokratiaa. – *Politiikan nykyteoretikkoja*. Toim. Kia Lindroos & Suvi Soininen. Helsinki: Gaudeamus, 209–232.
- Palonen, Emilia (2008b), The City-Text in Post-Communist Budapest: Street Names, Memorials and the Politics of Commemoration. – *GeoJournal* 73, 219–230.
- Palonen, Emilia (2009), Political Polarization and Populism in Contemporary Hungary. – *Parliamentary Affairs* 62: 2, 318–334.
- Romsics, Ignác, toim. (2001), *Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi Magyar történelemlről*. Budapest: Osiris.
- Schöpflin, George (1993), *Politics in Eastern Europe 1945–1992*. Oxford & Cambridge, Mass.: Blackwell.
- Shapiro, Ian (2004), Problems, Methods, and Theories in the Study of Politics, or: What's Wrong with Political Science and What to Do about it? – *Problems and Methods in the Study of Politics*. Ed. Ian Shapiro, Rogers M. Smith & Tarek Masoud. Cambridge: Cambridge University Press, 19–41.
- Sükös, Miklós & Vásárhelyi, Mária (eds.) (2002), *Hol a határ? Kampanystratégiák és a kampányetika, 2002*. Budapest: Élet és Irodalom.
- Szegedy-Maszák, Mihály (2001), *Literary Canons: National and International*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szilágyi, Ákos (2005), Egyet mondok – kettő lesz belőle. – *Két Magyarország?* Red. Csaba Gombár & Hédi Volosin. Budapest: Osiris, 199–248.
- Vásárhelyi, Mária (2007), *Csalóka emkékezet; A 20. század történelme a magyar közgondolkodásban*. Pozsony (Bratislava): Kalligram.
- Yle (2006), Budapestissa ei uusia mellakoita. http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2006/09/budapestissa_ei_uusia_mellakoita_217365.html